

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy JUDr. Jaroslava Vlašína a soudců Mgr. Radovana Havelce a JUDr. Tomáše Rychlého v právní věci žalobce: **Mgr. F. Š.**, proti žalované: **Vězeňská služba České republiky**, se sídlem Soudní 1672/1a, Praha 4, o kasační stížnosti žalobce proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 7. 2019, č. j. 15 A 86/2019 - 69,

t a k t o :

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 3. 7. 2019, č. j. 15 A 86/2019 - 69, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

I. Dosavadní průběh řízení

[1] Dne 1. 6. 2018 žalobce požádal žalovanou, resp. Věznici Ostrov, o poskytnutí informací v oblasti péče o tělesně postižené. Žalovaná se snažila převést informační povinnost na nadřízený orgán, tj. na Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, s čímž žalobce nesouhlasil. Prostřednictvím zástupkyně Mgr. Lenky Vančurové tak podal dne 13. 8. 2018 stížnost, neobdržel však o jejím vyřízení žádné rozhodnutí. Žalobce tedy podal ke Krajskému soudu v Plzni (dále jen „krajský soud“) žalobu na ochranu proti nečinnosti žalované. Žalobou se domáhal toho, aby soud rozsudkem uložil žalované povinnost zjednat nápravu při vyřizování jeho žádosti o poskytnutí informací ze dne 1. 6. 2018 a vydat ve věci rozhodnutí.

[2] Usnesením ze dne 28. 11. 2018, č. j. 30 A 277/2018 - 18, krajský soud žalobci na jeho žádost přiznal osvobození od soudních poplatků v plném rozsahu (výrok I.). Podle krajského soudu žalobce v době rozhodnutí splňoval předpoklady pro osvobození od

soudních poplatků, neboť jeho jediným příjmem byl invalidní důchod, nacházel se ve výkonu trestu odnětí svobody, kde nebyl pracovně zařazen, a na jeho majetek byl prohlášen konkurz. Žalobcovu žádost o ustanovení zástupce z řad advokátů pro řízení o žalobě krajský soud zamítl (výrok II.), neboť dopěl k závěru, že nebyla naplněna podmínka nezbytnosti zastoupení.

[3] Usnesením ze dne 29. 4. 2019, č. j. 30 A 277/2018 - 64, krajský soud věc postoupil Městskému soudu v Praze (dále jen „městský soud“) jako soudu místně příslušnému.

[4] V záhlaví označeným usnesením pak městský soud se zpětnou účinností odňal žalobci v plném rozsahu osvobození od soudních poplatků přiznané mu výrokem I. usnesení krajského soudu vydaným pod č. j. 30 A 277/2018 - 18.

[5] V odůvodnění tohoto usnesení městský soud uvedl, že se neztotožňuje s názorem krajského soudu, který žalobce v plném rozsahu osvobodil od soudních poplatků. Městský soud nezpochybil závěry týkající se majetkových poměrů žalobce a nedostatku prostředků. Uvedl však, že u žalobce existují zvláštní okolnosti, které vedou k závěru, že v jeho případě je namíste výjimečně využít oprávnění k soudnímu uvážení a osvobození od soudních poplatků nepřiznat.

[6] Městský soud konstatoval, že mu je z vlastní úřední činnosti známo, že žalobce vede s různými veřejnými institucemi celou řadu sporů týkajících se poskytování informací podle zákona o svobodném přístupu k informacím. O takový spor jde i v nynější věci. Tento spor však není takového charakteru, že by měl vztah k podstatným okolnostem žalobcovy životní sféry. Netýká se, ani nepřímě, žalobcova majetku, životních podmínek či jiných podobných záležitostí. Takové spory má žalobce zajisté právo vést, dává-li mu objektivní právo procesní možnosti tak činit, a musí v nich mít možnost účinně hájit svá práva. Není však důvod, aby náklady na vedení takových sporů, které je zásadně povinen hradit každý žalobce, za žalobce pravidelně nesl stát formou osvobození od soudních poplatků.

[7] Městský soud proto dospěl k závěru, že žalobce nesplňuje zákonem stanovené podmínky pro osvobození od soudních poplatků, proto mu je podle § 36 odst. 3 věty čtvrté zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“) odňal, a to se zpětnou účinností, neboť žalobce podmínky pro osvobození nesplňoval již od počátku.

II. Kasační stížnost a její posouzení

[8] Proti usnesení městského soudu nyní brojí žalobce (dále jen „stěžovatel“) kasační stížností, ve které namítá, že mu správní soud svou destrukční činností upírá právo přístupu k soudní ochraně. Přestože jeho sociální poměry odůvodňovaly přiznání osvobození od placení soudního poplatku, městský soud mu toto osvobození bezprecedentně se zpětnou účinností odňal. Jeho žádosti o informace se týkaly i podmínek ve VTOS pro osoby se zdravotním postižením, proto ke kasační stížnosti přiložil seznam věznic, do kterých byl přemísťován. Navrhuje zrušení napadeného usnesení a vrácení věci městskému soudu k dalšímu řízení. Společně s kasační stížností požádal o osvobození od soudních poplatků a ustanovení zástupce.

[9] Kasační stížnost je podána včas, osobou k tomu oprávněnou a míří proti rozhodnutí, proti kterému je kasační stížnost přípustná.

[10] K žádosti o osvobození od soudních poplatků Nejvyšší správní soud uvádí, že podáním kasační stížnosti proti procesnímu rozhodnutí městského soudu (s výjimkou procesního rozhodnutí, kterým se řízení o žalobě končí) nevzniká stěžovateli poplatková povinnost (srov. usnesení rozšířeného senátu ze dne 9. 6. 2015, č. j. 1 As 196/2014 - 19, č. 3271/2015 Sb. NSS). Usnesení o odnětí osvobození od soudních poplatků nepochybně je takovým procesním rozhodnutím. Soud proto zaplacení soudního poplatku za kasační stížnost nepožadoval, neboť poplatková povinnost stěžovatele netíží. Nerozhodoval proto ani o žádosti stěžovatele o osvobození od soudních poplatků.

[11] Obdobné závěry dovodil rozšířený senát v citovaném rozhodnutí i ve vztahu k povinnému zastoupení advokátem v řízení o kasační stížnosti, není proto třeba trvat na tom, aby byl stěžovatel v řízení o kasační stížnosti zastoupen advokátem. Stěžovatel sice o ustanovení advokáta pro řízení o kasační stížnosti výslovně požádal, avšak s ohledem na skutečnost, že kasační stížnost obsahuje (byť obecně formulovaný) projednatelný bod a sám stěžovatel má právnické vzdělání, není ustanovení zástupce k ochraně práv stěžovatele v tomto řízení nezbytné.

[12] Soud následně posoudil kasační stížnost v mezích jejího rozsahu a uplatněných důvodů a zkoumal, zda napadené rozhodnutí netrpí vadami, k nimž by musel přihlédnout z úřední povinnosti (§ 109 odst. 3 a 4 s. ř. s.).

[13] Kasační stížnost je důvodná.

[14] Podle § 36 odst. 3 s. ř. s. „[ú]častník, který doloží, že nemá dostatečné prostředky, může být na vlastní žádost usnesením předsedy senátu zčásti osvobozen od soudních poplatků. Přiznat účastníkovi osvobození od soudních poplatků zcela lze pouze výjimečně, jsou-li pro to zvlášť závažné důvody, a toto rozhodnutí musí být odůvodněno. Dospěje-li však soud k závěru, že návrh zjevně nemůže být úspěšný, takovou žádost zamítne. Přiznané osvobození kdykoliv za řízení odejme, popřípadě i se zpětnou účinností, jestliže se do pravomocného skončení řízení ukáže, že poměry účastníka přiznané osvobození neodůvodňují, popřípadě neodůvodňovaly. Přiznané osvobození se vztahuje i na řízení o kasační stížnosti.“ (podtržení doplněno).

[15] Nejvyšší správní soud se otázkou, za jakých okolností lze zpětně odejmout přiznané osvobození od soudních poplatků, zabýval již v rozsudku ze dne 19. 2. 2014, č. j. 1 As 151/2013 - 38, jehož závěry lze plně vztáhnout i na nyní souzenou věc. Konstatoval, že norma uvedená ve čtvrté větě § 36 odst. 3 s. ř. s. pamatuje na dvě situace: v průběhu řízení se ukáže, že tu buď nikdy nebyly důvody pro osvobození, tzn., že poměry žadatele byly jiné, než z jakých soud ve svém rozhodnutí vycházel, anebo tu důvody pro osvobození sice v okamžiku rozhodnutí byly, ovšem v průběhu dalšího řízení se situace účastníka změnila.

[16] Zpětné odnětí osvobození od soudních poplatků představuje částečné prolomení zásady, podle níž je soud vázán svými předchozími rozhodnutími. Je nepřípustné, aby zákonná možnost odejmutí tohoto osvobození zakládala soudu neomezenou pravomoc kdykoliv v průběhu řízení změnit právní názor na již jednou přiznané osvobození.

Důvodem pro aplikaci zpětného odejmutí osvobození od soudních poplatků sice může být situace, kdy se ukáže, že poměry účastníka byly v době rozhodování jiné, než jaké on sám tvrdil, a než jaké soud původně zjistil. Městský soud však vycházel z totožného skutkového stavu (poměrů účastníka řízení), z jakého vycházel i krajský soud; přesto o splnění podmínek pro osvobození stěžovatele od soudních poplatků uvažil odlišně. Důvody, které městský soud uplatnil v napadeném usnesení (charakter sporu vedeného stěžovatelem), navíc existovaly již k datu původního rozhodnutí o osvobození, a krajskému soudu, který o osvobození rozhodoval, musely být zřejmé. Toliko jiný právní názor městského soudu na vhodnost již přiznaného osvobození od soudních poplatků jistě nemůže být důvodem pro jeho zpětné odnětí.

[17] Obdobné závěry lze najít též v civilní judikatuře vykládající srovnatelné ustanovení § 138 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu. Podle nich přiznané osvobození může soud odejmout jen ve dvou případech: jednak tehdy, pokud došlo ke změně poměrů osvobozeného a následkem této změny přestává být osvobození důvodné, a jednak tehdy, pokud soud dodatečně zjistí, že poměry účastníka byly již v okamžiku přiznání osvobození jiné, než z jakých při jeho přiznání soud vycházel. Pokud však poměry účastníka byly zjištěny řádně a nedošlo k jejich změně, není možné jednou přiznané osvobození odejmout jen proto, že soud změnil své hodnocení těchto poměrů. Při nezměněných poměrech účastníka, které byly zjištěny v okamžiku přiznání osvobození, je soud svým původním rozhodnutím vázán (viz Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I, II. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 958 nebo Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Šínová, R. a kol: Občanský soudní řád. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 487; oba komentáře vycházejí z rozhodnutí NS SSR ze dne 7. 4. 1971, sp. zn. 1 Cz 18/71, č. 16/72 Sb. rozh. civ.).

[18] Nejvyšší správní soud proto uzavírá, že zpětné odejmutí osvobození od soudních poplatků stěžovateli bylo nezákonné. K tomu je nutno podotknout, že tento závěr Nejvyššího správního soudu neznamena, že stěžovatel skutečně měl být od soudních poplatků osvobozen. Pokud ale již v projednávané věci od nich osvobozen byl, nelze takovéto osvobození libovolně odejmout pouze z důvodů, které uvedl městský soud v napadeném usnesení.

III. Závěr a náklady řízení

[19] S ohledem na výše uvedené tedy dospěl Nejvyšší správní soud k závěru, že kasační stížnost je důvodná. Napadené usnesení proto v souladu § 110 odst. 1 s. ř. s. zrušil a věc vrátil městskému soudu k dalšímu řízení.

[20] O náhradě nákladů řízení o kasační stížnosti rozhodne městský soud v dalším řízení (§ 110 odst. 3 s. ř. s.).

Poučení: Proti tomuto rozhodnutí **nejsou** opravné prostředky přípustné (§ 53 odst. 3 s. ř. s.).

V Brně dne 14. října 2019

JUDr. Jaroslav Vlašín
předseda senátu